

Araştırma Makalesi / Research Paper

Akçakoca Ağzındaki Bazı Kelimelerin Derlenmesi ve Semantik Olarak İncelenmesi

Ebru DELİHASANOĞLU ÇİFTÇİ*

Öz

Bu makalede, Düzce'nin Akçakoca ilçesinde yaşayan yerli halkın kullandığı bazı kelimeler incelenmiştir. Bölge halkının büyük bir çoğunluğunun Doğu Karadenizli olması hasebiyle bu çalışmanın alanı, Akçakoca ve Doğu Karadeniz'i kapsamaktadır. 93 Harbi olarak da bilinen savaşta, Osmanlı büyük bir mağlubiyet yaşamıştır. Ruslarla yapılan antlaşma sonrasında hükümet, Doğu Karadeniz çevresindeki bazı yerlerin boşaltılmasını istemiştir. Halkın Rus eziyetlerinden kaçma isteği, yollarını Akçakoca'ya çıkartmıştır. Doğu Karadeniz bölgesinden Akçakoca'ya göç eden halk, tabii olarak ağız özelliklerini ve kendilerine has olan kelimeleri de beraberinde getirmiştir. Bölgede, göç hadisesine kadar Akçakoca'nın yerlisi denen halkın kullandığı Türk ağızı hâkimdir. Doğu Karadeniz'den göç hasil olunca bölgede kullanılan yerli Türk ağızı, yerini Doğu Karadeniz ağzına bırakmıştır. Şu anki bölge halkının dil özelliklerinde Kuzey-Batı Türkçesi özellikleriyle birlikte Eski Türkçe unsurlar da görülmektedir. Akçakoca'daki halk, Kıpçak Türkçesi ve Eski Türkçedeki bazı kelimeleri hâlâ kullanmaktadır. Bu makalede, kaynak kişilerin kullandıkları ve şahsının da Akçakocalı olması hasebiyle bildiğim ve kullandığım bazı kelimelerden 132'si derlenmiş, *Dîvânu Lugâti't-Türk ve Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (DS) ile karşılaştırılmıştır. *Derleme Sözlüğü* 'nde bulunmayan kelimeler bir grupta, *DS*'de bulunmakla birlikte Akçakoca ağzından derlenmeyen kelimeler bir grupta ve *DS*'de bulunmakla birlikte Akçakoca ağzında farklı anlamda kullanılan kelimeler bir grupta gösterilmiştir. Ayrıca 132 kelimenin içindeki eskicil unsurlar madde başı olarak

Geliş Tarihi/Date Applied: 07.03.2023

Kabul Tarihi/Date Accepted: 22.06.2023

Makalenin Künyesi: Delihasanoglu Çiftci, E. (2024). Akçakoca ağzındaki bazı kelimelerin derlenmesi ve semantik olarak incelenmesi. *Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi*, 58, 115-134.

<https://doi.org/10.24155/tdk.2024.241>

Bilim Uzmanı, ebru.delihasanoglu@hotmail.com, <https://orcid.org/0000-0002-0271-4838>

gösterilip bunların anlamları ve etimolojileri verilmiş, sonra da *DLT* deki kullanımları ile karşılaştırılarak kelimelerin art zamanlı ve eş zamanlı biçimleri verilmiştir. Derlenen kelimeler, esas itibarıyla isim ve fiil olarak ayrı ayrı ele alınıp semantik açıdan incelenirken bazı kelimeler de fonetik açıdan incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Akçakoca, Rize, semantik, derleme, Türkçe

Compilation and Semantical Examination of Some

Words in Akçakoca

Abstract

The words used by residents of the Akcakoca district in Duzce were examined in this article. The Eastern Black Sea Region and Akcakoca are included in this study's scope because they make up the majority of the region's population. The Ottomans were severely defeated during this conflict also known as the War of 93. The administration requested the evacuation of several areas near the Eastern Black Sea following the deal with the Russians. The migrants have made their way to Akcakoca in an effort to flee Russian oppression. The people who migrated to Akçakoca from the Eastern Black Sea region naturally brought their dialect features and unique words. In the region, the standard Turkish used by the people, who are called Akçakoca's natives, was dominant until the migration. When the migration from the Eastern Black Sea occurred, the standard Turkish in the region left its place to the Eastern Black Sea dialect. In the language features of the current people of the region, Old Turkish elements are also seen along with the North-West Turkish features. Some words from Old Turkish and Kipchak Turkish are still used by people in Akcakoca. Due to the fact that the source is widely used and I am from Akcakoca, 132 terms that I am familiar with and frequently used were assembled in this article, and comparisons were made with the *Divânu Lugâti't-Türk* and the *Turkish Folk Dialect Compilation Dictionary*. Words that are not included in the *Compilation Dictionary* are shown in a group, words that are not compiled from the Akçakoca dialect but in the *DS* are in a group, and the words that are used in different meanings in the Akçakoca language, although they are in the *DS*, are shown in a group. In addition, ancient/archaic elements in 132 words were shown as per item, then the meanings of ancient/archaic words were given, etymology studies were made on them, and finally, the words were studied diachronically and simultaneously by comparing them with their use in *DLT*. The semantics and phonetics of some words are also investigated, as well as how they function as nouns and verbs.

Keywords: Akçakoca, Rize, semantics, compilation, Turkish

Akçakoca, Batı Karadeniz Bölgesi'nde bulunan, Düzce iline bağlı bir ilçedir. Karadeniz sahil şeridinde bulunan Akçakoca aynı zamanda Düzce'nin denize kıyısı bulunan tek bölgesidir. Ankara ve İstanbul'a 235-270 km mesafede bulunması da konum olarak ne kadar merkezî olduğunu göstermektedir. Bunların dışında Akçakoca, gerek coşkun denizi gerek

yeşilliği ve tabiatıyla âdeta Rize'nin küçük bir örneğidir. Akçakoca, küçük bir sahil şehri olmasına rağmen yıllar boyunca hep saldırılara uğramış, türlü kavimlerin siyasi, stratejik planlarına maruz kalmıştır. Gerek merkezî konumu gerek temiz havası, birçok besinin yetişebileceği toprak yapısı olsun her zaman paylaşılmasını zorlaştırmıştır. 1. Dünya Savaşı'nda mühimmat deposu olarak bile kullanılmıştır (URL-2). Akçakoca'nın kuruluşu ve tarihine dair bilgiler, kesin ve yeterli değildir. Ancak yapılan kazı çalışmaları sonucunda MÖ 1200 yılına kadar uzandığı düşünülmektedir. Akçakoca'ya ilk gelenlerin, Track ve Frickler olduğu tahmin edilmektedir. Yunan tarihçilerine göre MÖ 650'li yıllarda Yunan kabilelerinden olan Beotya Kokonas kabilesi, Akçakoca'ya gelerek "Dia" adını verdikleri şehri kurmuşlardır. Coulonlar, kıyıların beyaz kayalarla kaplı olmasından dolayı "parlak, yıldız" anlamlarına gelen Dia adını vermişlerdir. Bizans hâkimiyetine girdikten sonra da Dia kelimesinin sonuna poly (şehir) eklenerek Diapolis adını almıştır (Kalıncı, 2010, s. 11). Bölgede deniz açıklarına gidilip kıyıya bakıldığında gerçekten de kıyıların parladığı görülür. İlçe, günümüzde de yer yer bu ismi kullanmaktadır.

Bölge daha sonra Büyük İskender'in himayesine girmiştir. Büyük İskender'in ölmesini ve onun kadar kuvvetli birinin olmamasını fırsat bilen Sezar, Pontus'u zapt edince bu bölge de Roma İmparatorluğu'na bağlanmıştır. Bizans hâkimiyeti altında iken Akçakoca, Arap akınlarına da uğramıştır. Haçlılar, 4. Haçlı Seferi esnasında İstanbul'u hedef olarak seçmişler ve Bizans topraklarını ele geçirmişlerdir (Kalıncı, 2010, s. 11). Cenevizliler de bu karmaşadan yararlanıp Akçakoca'ya egemen olarak kıyılarda çeşitli kale vb. yapılar yapmışlardır (URL-2). Günümüzde hâlâ korunan Ceneviz Kalesi, o dönemki mücadelelerin tozuyla beraber ayakta durmaktadır.

Bizans'ın Latin kökenli kişileri yerleşkeden çıkartmasıyla Akçakoca tekrar Bizans hâkimiyetine girmiştir. 14. yüzyılda sıkıntılı bir süreç yaşayan Bizans, Akçakoca'yı elinde tutmakta başarılı olamamıştır ve bölgeye yapılan çeşitli Türk akınlarıyla birlikte çoğu yerleşim yeri Türklerin eline geçmiştir. 1319'da Akçakoca Bey, Orhan Gazi ve Konuralp; Diapolis'i ele geçirmiştir (Erşahin, 2021, s. 18). Türkler, Diapolis'i değiştirerek Akçaşar veya Akçaşehir adını vermişlerdir. Osmanlı Beyliği'nin kuruluş döneminde Moğol istilası ve baskısı bulunduğu Anadolu'ya göçler devam etmiştir. Osman Bey, üç tane uç beyliğini Bizans sınırına kurmuştur. Konuralp'ı Karadeniz'e doğru olan bölgeye, Samsa Çavuş'u İznik çevresine ve Akçakoca Bey'i İzmit dolaylarına uçbeyi seçmiştir. Orhan Gazi başa geçince Konuralp'ı Gerede çevresinde, Akçakoca Bey'i İzmit çevresinde görevlendirmiştir. Akçakoca'nın fetih yoluyla mı yoksa kendi istekleriyle mi Osmanlı'ya bağlandığı kesin olarak bilinmemektedir (Kalıncı, 2010, s. 12-13).

Akçakoca, 9 Aralık 1999 tarihinde Düzce'nin il olmasından önce Bolu'ya bağlı bir köy idi (URL-3). Bolu'nun ilçesi olan Düzce il olunca Akçakoca da ilçe olmuştur.

1877-78 Osmanlı-Rus Savaşı'ndan ağır bir mağlubiyet alınmasından dolayı Ruslarla yapılan Berlin Antlaşması'ndan sonra hükûmet, Doğu Karadeniz'i boşaltma ve tehcir etme kararı almıştır. Bu sırada Akçakoca'da bir komisyon kurulmuştur. Bu zaruri tehcirle Akçakoca'ya gelen halk, ağır ve dil özelliklerini burada da devam ettirmiştir. Doğu Karadeniz ağzında, Kıpçak Türkçesi ve Eski Türkçe unsurlar hâlâ devam etmektedir.

Kıpçak Türkçesi, diğer bir deyimle Kuzey-Batı Türkçesi, Türk dilinin X. yüzyılda diyalektlere ayrılmasından sonra Karadeniz'in kuzeyindeki "Deşt-i Kıpçak" denilen Kıpçak bozkırları, Kırım, Tuna havzası, Balkanlar ve Mısır'ı kapsamaktadır (Akar, 2005, s. 218).

Cengiz Han'ın torunu Batu Han 1241 yılında Altın Orda Devleti'ni kurana kadar Kıpçaklar bu geniş coğrafyada yaşamışlardır. 1241 yılından sonra Altın Orda Devleti'nin hâkim unsuru olarak yaşamışlar, bir bölümü de Mısır ve Suriye'ye yerleşerek Memluk Devleti'ni kurmuşlardır. Kıpçak Türkçesi bir taraftan 13-15. yüzyıllarda Altın Orda Devleti'nin içerisinde bugünkü Rusya, Ukrayna ve Kafkaslar'da yaşayan Kıpçakların dili olmuş, burada İtalyan ve Almanlar tarafından yazılan *Codex Cumanicus* adlı özel eseri oluşturmuş, diğer taraftan yine bu coğrafyada uzun yıllar Ermeni harfleriyle gelişmiş bir yazı dili meydana getirmiş, bir diğer taraftan da Müslüman Memluk Kıpçaklarının edebî dili olarak 13. yüzyılın ortalarından 16. yüzyılın başlarına kadar Mısır ve Suriye'de konuşma dili yanında yazı dili olarak devam etmiştir. (Sağol ve Argunşah, 2017, s. 266, 27)

Günümüz Karadeniz Bölgesi'nde Kıpçak Türkçesi izlerinin olması, yukarıda bahsedilen hususlarla ilgilidir.

Bu makalede semantik açıdan incelenen 132 kelimenin bazılarının değişikliğe uğradığı, bazılarının ise bozulmadan günümüze kadar geldiği saptanmıştır. Makalede kelimeler, isim ve fiil olarak ayrı ayrı ele alınmış, cümle içerisinde örneklerle gösterilmiştir.

Kelimelerin Türleri ve Anlamları

İsim

Kelimelerin tespitinde kaynak kişilerden yararlanıldığı gibi bir kaynak kişi olarak bizzat şahsi dağarcığımızdan yararlanılmış; *DLT* ve *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* ile karşılaştırma yapılmıştır. Aşağıda incelenecek olan 115 kelime, alfabetik olarak sıralanmıştır.

1. *aha*: Şaşırma ifadesi. *Aha öyle mi olmuş?*
2. *amel*: İshal. *Amel mi oldin?*
3. *ander*: Kötü, fena, işe yaramaz. *Ah bu ander sevdaluk...*
4. *aramancık*: Toplanmış fındık tarlasında son kalan fındıkları arama işi. *Aramancığa gidelim mi? Çok fındık kalmış.*
5. *avla*: İki yer arasına çekilen sınır, hudut. *Avladan içeri girme!*
6. *aykırı*: Yan. *Aykırı aykırı git.*
7. *baa*: Şaşırma ifadesi. *Baa, öyle mi olmuş?*
8. *bet*: Çirkin. *Ne bet bir şey bu!*
9. *buculi*: İneğin yavrusu, buzağı. *Buculi de dışarı çıksın, otlasın.*
10. *bulari*: Bunları. *Bulari sen mi koydun?*
11. *çağna*: Yengeç. *Çağna gibi ne yan yan gidiysin.*
12. *çember*: Yazma, başörtüsü. *Adamlar geldi. Çemberim nerde?*
13. *çırılta*: Un, su, tuz ile yapılan ekmekvari yiyecek. *Bi çırılta yap da yiyelum.*
14. *çiçili*: Solucan, zayıf, ince. *Bu ne zayıflık kız! Çiçili gibi olmuşsun.*
15. *çisenti*: İnce yağın yağmur. *Çok yağmayı, çisenti bu.*
16. *çönçi*: Fındığın yeşil kabuğunun kuru hâli. *Çönçiyi topla da yakalum.*
17. *çüncüli*: İnce, küçük sinek. *Az daa girdi gözüme çüncüli.*
18. *da*: Anlamı güçlendirmek için kullanılan pekiştirme edatı. *Hadi da yav.*
19. *deremen*: Değirmen. *Ha bu misirleri deremende çekti.*
20. *enni*: Geniş. *Enni bir tencere ver bakayim.*
21. *enük*: Köpek yavrusu. *Enük az daa ezildi yolda.*
22. *etma aşı*: Turşu kavurması. *Ne güzel etmişsun etma aşını.*
23. *ezrail*: Azrail. *Ezrail gibi ne dikiliysin başumda?*
24. *farfara*: Boş konuşmak. *Farfara etma.*
25. *farfatara*: Kelebek. *Geldi bi alacali farfatara.*
26. *fındıklık*: Fındık bahçesi. *Fındıklığa gidelim mi?*
27. *filoti*: Hamsili ekmek. *Filoti yap da yiyelum.*
28. *fişkan*: Fındık ağacının filizi. *Başlarum senun fişkanına. hep daldi yüzuma.*
29. *gaybana*: İstenmeyen bir şey. *Bu gaybana sevdaluk.*
30. *gelberi*: Tırmık. *Fındığı gelberile. Altıları yaş kalmış.*

31. *gökyeşil*: Kertenkele. *Az daa girdi içuma gökyeşil.*
32. *habu*: 1. Bu. *Habu ayakkaplar kimundur?* 2. Burası. *Habu kimun yeridur şimdi?*
33. *haçen*: 1. Ne zaman. *Haçen gelecek habu kız?* 2. Madem. *Haçen bilmaysın ne konuşıysın.*
34. *harçı*: Sırık. *Fasileye harçı yapmak lazım.*
35. *hasi*: İneğin yem yediği yer. *Hasiye yem koyalum da hayvan yesun.*
36. *haşlak*: 1. Baştan sağma. *Bu işi haşlak yapmışsun.* 2. Gelişmemiş. *Habu karpuz haşlakdu ha.*
37. *haşli*: Çok sıcak. *Haşlidu bu çay. "Bu çay çok sıcaktır."*
38. *hayin*: Çok şiddetli. *Çok hayin yağdı yağmur.*
39. *helbet*: Tabii ki. *Helbet ya ne sandın?*
40. *hırtlak*: Gırtlak. *Hırtlaklarum yandı.*
41. *hohori*: Baykuş. *Hohori gibi oturii orda.*
42. *hopeçi*: Büyük kap. *Lahanayı hopeçiye koyalum da herkes yesun.*
43. *hovğ*: Hararet, sinir, öfke. *Hovğunu attun mi?*
44. *iskembi*: Sandalye. *İskembinin ayağ kırılmış.*
45. *kafulluk*: Dikenlik, çalılık. *Az daa düştüm kafulluğa.*
46. *kaldirek*: Kendi kendine ormanda ya da fındık bahçesinde yetişen mor çiçekli, yenilebilen bir bitki. *Kaldirek toplamaya gittik ama çok yoktu.*
47. *karamış*: Karadeniz Bölgesi'nde bulunan, yendiğinde ağızda burukluk bırakan, kiraza benzer etli bir meyve. *Karamışın dalı kırılmış.*
48. *keçibaş*: Yarı kel olan kişi. *Kafamda saç kalmadı oldum keçibaş.*
49. *kırnap*: Çuvalın ağzını dikmek için kullanılan ip. *Kırnap getir de ha o fındık çuvalını dikelum.*
50. *kip*: Düzgün, şık. *Oo mont çok kip durdu ha!*
51. *koçara*: Hırsız. *Aradığımı bulamayırım koçara mı girdi yav?*
52. *kof*: Dayanaksız, güçsüz. *Ayşe de bayağı kof ha! Dayak yemiş, ağlamış.*
53. *koliva*: Pişmiş mısır. *Vu, ne güzel koliva etmuş da hiç demiy!*
54. *koma*: Topraktan veya kayadan duvar. *Ali'nin ordaki komadan atla bakayım.*
55. *kormi*: Tabure. *Ha o kormiyi kapıya aykırı koy.*
56. *kot kafalı*: Geç anlayan, kafası bir şey almayan. *Habu da kot*

kaşalı mıdır nedür ya?

57. *kumuli*: Tepeleme. *Vu, pilavı kumuli etmişun!*
58. *kumuşi*: Fındığın yeşil kabuğu, daldaki hâli. *Dalda kumuşi kalmış.*
59. *kuşkuş*: Kuskus pilavı. *Ne güzel kuşkuş etmiş habuna bak.*
60. *kutuni*: Mısırın ufalandıktan sonra kalan odunu. *Kutunileri attım oraya yakarız sora.*
61. *kuvvetli*: Sıkı, kalın, sağlam. *Kuvvetli giyin ha! Hava patladı patlayacak.*
62. *külek*: Yal kazanı. *Küleğe yem koydum hayvana uzat.*
63. *lahmi*: Sulu inek yemi. *Yemek de lahmi gibi olmuş.*
64. *lahmi ağız*: Cıvık cıvık konuşan, sulu. *Habu da ne lahmi ağazlı ya! Bi ciddi konuşmayı.*
65. *laluk*: Bir şey bilmeyen. *Sen de ne laluksun he! Kafan bi şeye basmayı.*
66. *longana*: 1. Küçük yılan. *Evun edrafındaki longanadu büyük değil.* 2. Kör yılan. *Az daa girdi eve longana.*
67. *löşi muncur*: Kalın dudak. Bazen hakaret olarak da kullanılır. *Ağaza bak löşi muncur.*
68. *marazlı*: Gelgitli, psikolojisi bozuk olan. *Habu da marazlı midir nedir?*
69. *maştaba*: Sürahi. *Maştabayı doldur anası.*
70. *melengüççeği*: Laz böreği. *Bizim buralara melengüççeği meşhurdur.*
71. *minci*: Lor peyniri. *Minci kavurması yer misun?*
72. *mintan*: Gömlek. *Mintanım kırışmış ütileyip geliyrim.*
73. *motkomer*: Yelek. *Çok sicakladım. habu motkomer de darladı da beni.*
74. *mumuli*: 1. Ağız yarası. *Anası habu ağzıma mumuli mi vardu bi bak hele.* 2. Sivilce. *Vu, hep mumuli çıkmış suratında.*
75. *muncur*: Dudak. *Sallandurdu gene muncurlarını.*
76. *nacak*: Balta. *Nacak nerde? Odun paylayacağım.*
77. *nasi*: Şaşırma ifadesi. Genelde dalga geçmek için kullanılır. *Kedi geçen bi atladı baa, nasii?*
78. *nedersun*: 1. Şaşırma ifadesi. *Az daa kamyon çarpaydı, nedersun?* 2. Gerçekten mi? *Geçen fındıkluğa bi gittim ki hep kurt sarmış dalları, nedersun?* 3. Hadi canım. *Emine'nun düğününde bi altun takildi ki sorma, nedersun?*

79. *ocak*: Bir tane fındık ağacı. Birçok olunca fındıklık denir. *Ocağa çuval astım ha!*
80. *olari*: Onları. *Oları gördün mü gelirken?*
81. *ova*: Hızlıca, hemen. *Bu işi bi ovaya yaptım.*
82. *paçi*: Kız çocuğu. *Ha o paçiyeye bak ne kada tatlı.*
83. *patoz*: Fındığı kabuğundan ayırarak taneli hâle getiren makine. *Fındık ufalandı patozu çağırın da artık.*
84. *peşgir*: Havlu. *Lavaboya peşgir koydum.*
85. *piç*: 1. İşe yaramayan. *Bu kâğıt piçdu at gitsin.* 2. Zamanı geçmiş. *Çay piç olmuş.* 3. Fındık ağacının filizleri. *Piçleri yığın yığın at.*
86. *pomporoz*: Yüksek sesle konuşan. *Bi yavaş konuş da pomporoz.*
87. *pontul*: Pantolon. *Pontulum yırtıldı.*
88. *pustuk*: Mısırın ufalandıktan sonra kalan odunu. *Pustukları bir araya topladım.*
89. *rav ravcı*: Çok konuşan. *Geldi gene rav ravcı.*
90. *rokopi*: Mısırın ekildikten sonra ilk çıkan filizleri. *Habunun rokopilerini ayıklayalım. "İşte bunun birbirine yakın çıkan mısır filizlerini ayıklayalım, seyreltelim."*
91. *sepet baş*: Kafası bir şey almayan, geç anlayan. *Neyini anlamay-sın sepet baş?*
92. *sepken*: Rüzgârlı yağın yağmur. *Sepkenli yağayı gene.*
93. *simişka*: Sırnaşık. *He şuna bak bak simişka.*
94. *simsim*: Uyuşuk. *Simsim simsim yürüme.*
95. *soymuk*: Mısırın dış kabuğu. *Soymuğu nere attın? Misirler haşlı olarla tutayrım da.*
96. *şebgöz*: Renkli gözlü olan. *Habu şebgöz de hep nazar ediyi beni.*
97. *şepiti*: Eşek arısı, yaban arısı. *Vu, şepiti vurdu ya beni! "Beni eşek arısı soktu."*
98. *şokali*: Mısırın dış kabuğu. *Misirin şokalisini soydum.*
99. *tağra*: Baltanın burunlusu, gülebi. *Tağrayı nere koydun?*
100. *tırmaç*: Geniş ip. *Tırmaç nerede? Çuvalların ağzını dikeceğim.*
101. *tiken*: Diken. *Tiken daladı beni.*
102. *tongara baş*: Dik kafalı, laf dinlemeyen. *Ne tongara başsın sen laf anlamaysın.*
103. *töngel*: Muşmula meyvesi, beşbıyık. *Töngeller çok eyi olmuş.*
104. *turşu surat*: Asık surat. *Turşu surat! Ne sallandırdın gene yüzünü?*

105. *ula*: Seslenme edatı. *Ula nereye gidiysin?*
106. *uşak*: Erkek çocuk. *Uşaklar! Gelin şunu kaldırın bakayım.*
107. *vu*: Şaşırma ifadesi. *Vu, az da vurmadi ha.*
108. *yaba*: Dişli kürek. *Nakada ağar bu yaba. Ot atarken kolum koptu.*
“*Ne kadar ağır bu dişli kürek. Ot atarken kolum koptu.*”
109. *yalağuz*: Yalnız. *Yalağuz kaldım.*
110. *yane*: Ne sandın. *Bayağ da kuvvetlisin ha! Yane?*
111. *yehg*: Yok, hayır. *Ekmek aldun mi? Yehg.*
112. *yiribaş*: Büyük kafalı. *Ne yiribaşsın sen de.*
113. *yonga*: Küçük odun parçası. *Bi tene yonga getir de eşiğe koyalum.*
114. *zonga baş*: Dik kafalı. *Niye beni dinlemaysın zonga baş?*
115. *zutra*: İşe yaramaz. *Habu uşak da çok zutra.*

Fil

Aşağıda incelenen 17 kelime, kaynak kişiler ve şahsım tarafından tespit edilmiş ve isim bölümünde bahsedilen kaynaklarla karşılaştırılmıştır. Kelimeler, alfabetik olarak sıralanmıştır.

1. *afkur-*: Bağırmaq. *Ne afkuriysin?*
2. *ajlan-*: Acıkmak. *Karnum da bi ajlandu ki...*
3. *at-*: Uydurmak, sallamak. *Ataysın ha!*
4. *atlat-*: Delirmek, çıldırmak. *Atlatturma beni.*
5. *aykırılan-*: Düşmek. *Az daa da haburaya aykırıldum. “Az daha da buraya düşüyordum.”*
6. *çafula-*: 1. Tırmalamak. *Kedi çafuladi beni.* 2. Eşelemek. *Haburayı kedi gibi ne çafuladin?*
7. *çöpleş-*: 1. Takılmak, dolanmak. *Tikenler çöpleşti ayaklaruma.* 2. Karışmak. *Kafam çöpleşti.*
8. *dal-*: 1. Saldırmak. *Köpek dalay mi?* 2. Vurmak. *Bi dalarsam saa!*
9. *herslen-*: Hırslanmak, sinirlenmek. *Çok herslendim saa.*
10. *ikre et-*: Tiksinmek. *Vallahi ikre ettum senden.*
11. *kap-*: 1. Dövmek. *Az daa kapacaktım onu da zor kaçtı.* 2. Tutuşmak. *Soba şimdi kaptı, ısınırsunuz şimdi.*
12. *kuyus et-*: Bağırmaq. *Sen de ne kuyus ettun.*
13. *nara at-*: Keskin bir şekilde kokmak. *Habu abdestlik de kokudan nara atayı.*
14. *sebat et-*: Sabretmek. *Allah bi kapı açar sen sebat et.*

15. *söğüt-/söyüt-*: Söndürmek. *Lazım değil ise ışığı söğütün.*
16. *tulum çıkar-*: 1. Hayvanın derisini yüzmek. *Haydi! Bi ovaya habudananın tulumunu çıkaralum da.* 2. Açık ara farkla kazanmak. *Ali, okeyde tulum çıkardı vallaha.*
17. *yit-*: Kaybetmek. *Aklumi yitiydim az daa.*

Kelimelerin Karşılaştırılması

Bu bölümde bütün kelimeler, *DLT* ve *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* ile karşılaştırılmıştır. Ayrıca Akçakoca ağzında bulunan es-kicil unsurlar tespit edilip bu kelimeler üzerinde çalışılmıştır. Kelimeler, alfabetik olarak sıralanmıştır.

Dîvânü Lugâti’t-Türk ile Karşılaştırma

Bu bölümde bütün kelimeler, *DLT* ile karşılaştırılmıştır. Bunun sonucunda 132 kelimedenden sadece 9’u *DLT*’de bulunmuştur.

1. *at-*: *DLT*’de de “atmak” hâliyle görünmektedir. Anlam olarak farklılık mevcuttur. “Kapmak, çalmak: (şafak için) sökmek; (şimşek için) çakmak” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018, s. 562).
2. *avla*: Kelime *DLT*’de “awalamak” şeklinde geçmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018, s. 564). Anlamına baktığımızda “(fitne çıktığı zaman) birinin etrafında toplanmak” şeklindedir. Bu kelime de “aw-” fiilinden gelmektedir. “Sarmak, etrafını çevirmek” anlamlarına gelmektedir. *Avla* kelimesi ile semantik açıdan uyumludur.
3. *bulari*: Kelime *DLT*’de “bular” şeklinde “bunlar” anlamında kullanılmaktadır (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018, s. 600).¹
4. *enük*: Kelime, *DLT*’de de “enük” şeklinde, “aslan, sırtlan, kurt ve köpeğin yavrusu” anlamında geçmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018, s. 639).
5. *kap-*: “Kapmak” şekli korunmuştur. “Kapmak, çalmak” (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018, s. 562).
6. *kip*: *DLT*’de “kîp” şeklinde “kalıp” anlamında geçmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018, s. 721).
7. *tiken*: “Tiken: Diken” şeklinde geçmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018, s. 879). Semantik bağ günümüzde de kendini korumuştur.
8. *uşak*: “Uşak: Küçük” şeklinde geçmektedir (Ercilasun ve

¹ İşaret zamiri ve sıfatı olarak kullanılan “bu”nun çokluk eki almış belirtme hâli olarak kullanılmış bu biçimi, Eski Anadolu Türkçesi için de geçerlidir.

Akkoyunlu, 2018, s. 925). Günümüzde kullanılan hâli ile anlam-sal bağı korumaktadır.

9. *yit-*: “Yit-: Kaybolmak, yitmek” şeklinde geçmektedir (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2018, s. 978). Kelime morfolojik ve semantik açıdan günümüzde korunmuştur.

Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü ile Karşılaştırma

Bu bölümde, 132 kelime *Derleme Sözlüğü* ile karşılaştırılmıştır. *Derleme Sözlüğü*’nde bulunmayan kelimeler bir grupta, *Derleme Sözlüğü*’nde bulunmakla birlikte Akçakoca ağzından derlenmeyen kelimeler bir grupta ve *Derleme Sözlüğü*’nde bulunmakla birlikte Akçakoca ağzında farklı anlamda kullanılan kelimeler bir grupta gösterilmiştir.

Derleme Sözlüğü’nde Bulunmayan Kelimeler. Sözlükte “*amel, aramancık, bet, buculi, çağna, çönçi, çüncüli, etma aşı, ezrail, farfara, filoti, fındıklık, hasi, hayin, keçibaş, kırnap, koçara, kof, koliva, kormi, kot kafalı, kumuşi, kuşkuş, kuvvetli, lahmi ağız, laluk, longana, löşi muncur, marazlı, melengüççeği, motkomer, mumuli, nacak, nasi, nedersun, olari, ova, patoz, peşgir, pomporoz, rokopi, sepetbaş, simişka, şebgöz, tırmaç, turşu surat, vu, yane, yiribaş, zonga baş, zutra, ajlan-, ikre et-, nara at-, sebat et-, söğüt-, tulum çıkar-*” kelimelerine rastlanmamıştır.

Derleme Sözlüğü’nde Bulunmakla Birlikte Akçakoca Ağzından Derlenmeyen Kelimeler. *afkur-; aha, ander, aykırı, baa, bulari, çember, çitilta, çiçili, çisenti, enni, farfatara, fişkan, gaybana, gelberi, habu, haçen, harçı, haşlı, helbet, hohori, hopeçi, hovğ, iskembi, kafulluk, kaldirek, karamış, kip, koma, kumuli, kutuni, külek, lahmi, maştaba, minci, mintan, muncur, ocak, paçi, piç, pontul, pustuk, ravravcı, sepken, simsim, soymuk, şepiti, şokali, tağra, tiken, tongara, ula, uşak, yaba, yalağuz, yehg.*

Derleme Sözlüğü’nde Bulunmakla Birlikte Akçakoca Ağzında Farklı Anlamda Kullanılan Kelimeler.

1. *aykırı*: Yan. *Derleme Sözlüğü*’nde “aykırı” anlamının içinde verilen “aykırı yol” kelimesi, 1. Zirveye dolaşarak, yandan çıkan yol (Muğlasın *Tavas-Düzce; Aziziye-Burdur.; Kalkan *Kaş- Antalya) 2. Kestirme yol (Cumalı-Kızılk-Bursa.; Pirhasanlar *Elmalı-Antalya) olarak geçmektedir (DS/I, 2009, s. 423).
2. *çırılta*: Un, su, tuz ile yapılan ekmekvari yiyecek. *Derleme Sözlüğü*’nde “lokma tatlısı” anlamında verilmiştir. Kelime, Güneyce-Rize bölgesinde kullanılmaktadır (DS/II, 2009, s. 930).
3. *çiçili*: 1. Solucan 2. Zayıf, ince. *Derleme Sözlüğü*’nde sadece “solucan” anlamında kullanılmaktadır. Kelime Şimşirli, Güneyce, İkizdere-Rize bölgelerinde kullanılmaktadır (DS/II, 2009, s. 848).

4. *koma*: Topraktan veya kayadan duvar. *Derleme Sözlüğü*'nde 1. Küçük tümsek (Hamidiye, Gündoğdu *Çayeli-Rize) 2. Dik bayır (Limanköy *Çayeli-Rize) olarak gösterilmektedir (DS/IV, 2009, s. 2914).
5. *lahmi*: Sulu inek yemi. (Akçakoca ağzında ciddiyetsiz olan insanlar içinde kullanılmaktadır) *Derleme Sözlüğü*'nde 1. Güçsüz, bitkin (kimse) (Limanköy *Çayeli-Rize) 2. Kepek, tuz ve su karıştırılarak yapılan hayvan yemi, yal (Rize) (DS/IV, 2009, s. 3060).
6. *piç*: 1. İşe yaramayan 2. Zamanı geçmiş 3. Fındık ağacının filizleri. *Derleme Sözlüğü*'nde sadece "piçlemek", ağaç kökünden filiz vermek (*Maçka-Trabzon) olarak yer almıştır (DS/V, 2009, s. 3454).

Akçakoca Ağzında Tespit Edilen Eskicil Unsurlar ve Kelimeler

Bu bölümde tespit edilen eskicil unsurlar ve kelimeler, TDK'nin *Güncel Türkçe Sözlüğü*'nde yer alıp almama durumuna göre belirlenmiştir. Kelime incelemesinde yöntem şu şekilde olacaktır: İlk olarak eskicil unsurlar madde başı olarak gösterilip eskicil kelimelerin anlamları ve etimolojileri verilecek, sonra da *DLT*'deki kullanımları ile karşılaştırılarak kelimelerin art zamanlı ve eş zamanlı biçimleri verilmiş olacaktır.

❖ Söz başındaki /t/ foneminin /d/ ye dönmesi

tiken (STT: *diken*)

Kelimenin anlamı *Güncel Türkçe Sözlük*'te “ 1. Bazı bitkilerin dal, yaprak, meyve kabuğu vb. bölümlerinde ve bazı hayvanların derisinde bulunan sert, ucu sivri ve baticı çıkıntılardan her biri. 2. Bu çıkıntıları çok olan bitki” şeklinde açıklanmıştır (URL-3). Nişanyan kelimeyi “Eski Türkçe *tikgen* ‘delen şey, diken’ sözcüğünden evrilmiştir. Bu kelime ET *tik-* ‘sivri bir şey sokmak, saplamak’ fiiline +(g)An ekinin eklenmesiyle türetilmiştir.” şeklinde açıklamıştır (URL-4). Clauson da kelimeye “diken” anlamını vererek Türkçenin tüm lehçelerinde yaşadığını söylemiştir. Kelimenin kökünün “*tik-*” olduğunu, aslında kural gereği /-kk-/ fonemini türeterek “*tikken*” şeklinde okunması gerektiğini söylemiştir. *Tiken* kelimesi, Uygur Türkçesinde *tiken*, Güney-Batı grubunda *tiken* Osmanlı Türkçesinde *diken* şeklinde kullanılmıştır (Clauson, 1972, s. 483). Kelime, Türkiye Türkçesinde de *diken* şeklinde kullanılmaktadır.

Kâşgarlı da *tiken* kelimesine “diken” anlamını vermiştir. Kelimenin *tiken* şeklindeki kullanımının yenilik yoluyla oluştuğunu, aslında kelimenin *tikken* şeklinde okunması gerektiğini söylemiştir. Kurala göre kef (ك) harfinin şeddesiyle denmektedir. Bu kelime, anlamı “bir şeyi delmek, dikmek” olan *tikdi* kelimesinden türetilmiştir. Aslında kelimedeki ilk kef,

asli harftir; ikinci kef ise sıfat yaparken kullanılan kef harfidir. Sıfatlarda aslında olmayan bir kef harfi türetilmektedir. Örneğin, “er çömdi suwda” cümlesinden sıfat yapmak için suwka çömgen er “suda yüzen, dalan adam” şeklinde kef harfi türetilmektedir (Atalay/1, 2018, s. 400). *Tiken* kelimesi, *DLT*’de ve Akçakoca ağzında aynı biçimde ve aynı anlamda kullanılmaktadır.

❖ /ng/ fonemi

bağa ve sağa (TT: *bana, sana* < OT: *baņa , saņa* < EAT: *baņa, saņa* < ET *baņa, saņa* < *ben+ge, sen+ge*)

Bugün ölçünlü Türkiye Türkçesinde *sen* ve *ben* kişi zamirlerinin yönelme hâli ile çekiminde söz konusu zamirler ünlü uyumu bakımından ince sıradan kalın sıraya geçerler. Burada *sana* ve *bana* kelimeleri söz kökünde bulunan ince /e/ vokalinin kalınlaşmasıyla oluşmuştur. Sen ve ben kelimelerine Eski Türkçe yönelme hâli eki olan /-gA/ ekinin eklenmesiyle oluşmuştur. Söz konusu zamirlerin tabanındaki /n/ ünsüzü ile yönelme hâli ekinin başındaki /g/ ünsüzünün birleşmesi ile genizsi damak ünsüzü /ŋ/ oluşmuştur. Gerek bu genizsi damak ünsüzü /ŋ/’nin kalınlaştırma etkisi gerekse benzer süreci (ona < oņa < aņa < *a+n+ğa) kalın sıradan geçirmiş olan üçüncü kişi zamiri olan *ol*’un benzeştirme etkisi ile ben ve sen kişi zamirleri, yönelme hâli çekiminde ince sıradan kalın sıraya geçmişlerdir. Bugün de geçerli olan bu değişimin kökenleri Eski Türkçe dönemine uzanmaktadır. Oğuz Türkçesinde Eski Anadolu Türkçesi dönemine bu şekilde geçen söz konusu zamirlerde yer alan genizsi damak /n/’si, İstanbul ağzına dayanan ölçünlü Türkiye Türkçesinde genizsi diş eti /n/’ye evrilirken Türkiye Türkçesine ait birçok ağız bölgesinde /n/ yanında, /g/, /ğ/, /y/ ünsüzlerine evrilmiştir ki (Çağatay, 1954, s. 15-30; Coşar, 2015, s. 247) Akçakoca ağzında da *sağa* ve *bağa* şeklinde karşımıza çıkmaktadırlar.

yalağuz (STT: *yalnız*)

Bölgemiz ağzında genizsi damak ünsüzü /ŋ/ foneminin /ğ/ yönünde çözülmesine bir diğer örnek de *yalağuz* kelimesidir. Eskicil biçimine de daha yakın olan bu kullanımıyla Akçakoca ağzında yaşamaya devam etmektedir.

Kelimenin anlamı *Güncel Türkçe Sözlük*’te şu şekilde açıklanmıştır: “1. Tek başına. 2. Yanında başkaları olmayarak. 3. Sadece. 4. bağlaç Ama. 5. isim, ruh bilimi Toplumsal ilişkilerden yoksun veya yoksun bırakılan kişi” (URL-3). Nişanyan, Eski Türkçe *yalıñuz* veya *yalñus* “yalnız, tek başına” kelimelerinin aynı anlamda olan *yalıñ* kelimesinden türetildiğini söylemiştir. Kelimelerdeki +uz veya +us yapım eklerinin işlevleri belli değildir ve başka bir örneği bulunmamaktadır. Talat Tekin konuyla ilgili *yalıñ öz* “sadece kendi” anlamında olan birleşik ad üzerinde durmaktadır (URL-5).

Clauson da kelimeyi *yalñus* şeklinde alarak “yalnız, yalnızca” anlamlarını vermiştir. 11. yüzyıla kadar /-s/ li şekilleriyle kullanılan kelime, daha sonra yerini /-z/li şekle bırakmıştır. Türkçenin tüm lehçelerinde yaşayan bir kelimedir (Clauson, 1972, s. 930).

Kâşgarlı, kelimeyi *yalñus* şeklinde göstererek “yalnız, kimsesiz” anlamlarını vermiştir. Ayrıca *suk yalñus er* “kendisine yardım eden bir kimsesi ve arkadaşı bulunmayan, yapıyalnız adam” örneğini vermiştir (Atalay/I, IV, 2018, s. 333, 736). Kelimenin Akçakoca ağzındaki kullanımıyla *DLT*’deki kullanımı aynı şekildedir. Semantik bağ günümüzde de korunmuştur.

❖ /k/</h/ değişimi

haçen<*haçan*<*kaçan*

Eski Türkçede *kaçan* şeklinde bulunan kelime, Oğuz Türkçesinde daha Eski Anadolu Türkçesi döneminde, *kaçan* biçimi yanında *haçan* şekline dönüşmüştür. Bir soru kelimesi olan *haçan*, *DLT*’de ve Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde “ne zaman, ne zaman ki, her ne zaman, nasıl, ne suretle” anlamlarıyla zaman zarfı olarak kullanılmıştır. Bugün Türkiye Türkçesi ağızlarının Karadeniz ve Rumeli sahalarında *haçan*, *haçen*, *açan* vb. değişkeleriyle ama aşağı yukarı aynı anlamda kullanılmaya devam edilmektedir.

Kelime, *Güncel Türkçe Sözlük*’te bulunmamaktadır. Nişanyan kelimeyi *kaçan* şeklinde vererek “ne zaman, nasıl” şeklinde anlamlandırmıştır. Bu kelime Eski Türkçe soru sıfatı olan *kaç* sözcüğüne +(I)n ekinin getirilmesiyle türetilmiştir (URL-6). Eski Türkçe soru sıfatı olan *kaç* “nasıl, ne kadar” kelimesi de Eski Türkçe kaçu “ne, hangi” fiili ile kökteştir (URL-7).

Kelime, *DLT*’de de *kaçan* “ne vakit, vaktaki, ne zaman” şeklindedir. Kâşgarlı, kelimenin *kaçan geldinğ* “ne vakit geldin”, *kaçan barsa sen* “gitmiş olsaydın, gitseydin” şeklinde örnek kullanımını göstermiştir. Kelimenin bazen “vakit, zaman” anlamlarında kullanıldığını bazen de vakitleme edatı olarak kullanıldığını söylemiştir (Atalay/I, IV, 2018, s. 403, 244). Kelimenin Akçakoca ağzındaki kullanımıyla *DLT*’deki, yani Karahanlı Türkçesi ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerindeki kullanımı arasında kısmen fonetik ama daha çok semantik bağı eskicil bir özellik olarak hâlâ devam etmektedir.

❖ Düzlük yuvarlaklık uyumunun bozulması

Söz varlığını derlediğimiz Akçakoca ağzı, eskicil söz varlığı yanında birtakım eklerin Eski Anadolu Türkçesinin karakteristik bir fonetik özelliği olan eklerdeki yuvarlaklaşmayı sürdürme bakımından da ilgi çekicidir. Nitekim aşağıdaki örneklerdeki yuvarlaklaşma, eskicil bir özellik olarak Akçakoca ağzında varlığını sürdürmektedir. Elbette Eski Anadolu

Türkçesinde olduğu gibi, bu özelliğin devam etmesi sebebiyle Akçakoca ağzında da düzlük-yuvarlaklık uyumunun olmadığını veya zayıf olduğunu söylemek mümkündür.

evim < *evum*

sevdalık < *sevdaluk*

etmişsin < *etmişsun* vb.

Akçakoca ağzında genellikle yuvarlaklaşma mevcuttur. Bu durum da düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan kelimelerin bulunmasına sebep olmaktadır.

Sonuç

132 kelimenin *DLT* ile karşılaştırılmasının sonucunda 132 kelimedenden sadece 9'u *DLT*'de bulunmuştur. Tespit edilen 9 kelime şunlardır: *at-*, *kap-*, *yit-*; *avla*, *bulari*, *enük*, *kip*, *tiken*, *uşak*.

Kelimelerin *Derleme Sözlüğü*'yle karşılaştırılmasının sonucunda 132 kelimedenden 57'sinin sözlükte bulunmadığı tespit edilmiştir. Sözlükte bulunmayan kelimeler şunlardır: *ajlan-*, *ikre et-*, *nara at-*, *sebat et-*, *söğüt-*, *tulum çıkar-*; *amel*, *aramancık*, *bet*, *buculi*, *çağna*, *çönçi*, *çüncüli*, *etma aşı*, *ezrail*, *farfara*, *filoti*, *fındıklık*, *hasi*, *hayin*, *keçibaş*, *kırnap*, *koçara*, *kof*, *koliva*, *kormi*, *kot kafalı*, *kumuşi*, *kuşkuş*, *kuvvetli*, *lahmi ağız*, *laluk*, *longana*, *löşi muncur*, *marazlı*, *melengüççeği*, *motkomer*, *mumuli*, *nacak*, *nasi*, *nedersun*, *olari*, *ova*, *patoz*, *peşgir*, *pomporoz*, *rokopi*, *sepetbaş*, *simişka*, *şebgöz*, *turmaç*, *turşu surat*, *vu*, *yane*, *yiribaş*, *zonga baş*, *zutra*.

Derleme Sözlüğü'nde bulunmakla birlikte Akçakoca ağzından derlenmeyen kelimeler şunlardır: *aha*, *ander*, *aykırı*, *baa*, *bulari*, *çember*, *çitilta*, *çiçili*, *çisenti*, *enni*, *farfatara*, *fişkan*, *gaybana*, *gelberi*, *habu*, *haçen*, *harçı*, *haşli*, *helbet*, *hohori*, *hopeçi*, *hovğ*, *iskembi*, *kafulluk*, *kaldirek*, *karamiş*, *kip*, *koma*, *kumuli*, *kutuni*, *külek*, *lahmi*, *maştaba*, *minci*, *mintan*, *muncur*, *ocak*, *paçi*, *piç*, *pontul*, *pustuk*, *ravravcı*, *sepken*, *simsim*, *soymuk*, *şepiti*, *şokali*, *tağra*, *tiken*, *tongara*, *ula*, *uşak*, *yaba*, *yalağuz*, *yehg*.

Derleme Sözlüğü'nde bulunmakla birlikte Akçakoca ağzında farklı anlamda kullanılan kelimeler şunlardır: *aykırı*, *çırılta*, *çiçili*, *koma*, *lahmi*, *piç*.

Çalışmanın neticesinde Akçakoca ağzında bazı kelimelerde eskicil unsurlar tespit edilmiştir. Söz varlığı ve fonetik düzlemde karşımıza çıkan bu unsurlar yukarıda verilmiştir.

Bölgeden derlenen kelimelerin *DLT* ve *Derleme Sözlüğü*'yle karşılaştırılmasının sonucunda, *enük*, *kap-*, *kip*, *tiken*, *uşak*, *yit-* kelimelerinin biçim ve anlamca Eski Türkçe özelliklerini koruduğu, yani eskicil yaşadığı tespit edilmiştir.

Bu çalışmanın sonunda varılan netice, 132 kelime içerisinde 50'sinin sözlüklerde geçmediği ve bu çalışmayla birlikte 50 yeni kelimenin Akçakoca ağzından derlendiğidir. Karşılaştırılan sözlüklerde geçmeyen kelimeler de şunlardır: *ajlan-*, *ikre et-*, *nara at-*, *sebat et-*, *söğüt-*, *tulum çıkar-*; *amel*, *aramancık*, *bet*, *buculi*, *çağna*, *çönçi*, *çüncüli*, *etma aşısı*, *ezrail*, *farfara*, *filoti*, *findıklık*, *hasi*, *keçibaş*, *kırnap*, *koçara*, *kof*, *koliva*, *kormi*, *kot kafalı*, *kumuşi*, *kuşkuş*, *lahmi ağız*, *laluk*, *longana*, *löşi muncur*, *melengüççeği*, *motkomer*, *mumuli*, *ova*, *patoz*, *peşgir*, *pomporoz*, *rokopi*, *sepetbaş*, *simişka*, *şebgöz*, *tırmaç*, *turşu surat*, *vu*, *yane*, *yiribaş*, *zonga baş*, *zutra*.

Kısaltmalar

- DLT:** Dîvânu Lugât-it-Türk
DS: Derleme Sözlüğü
OT: Orta Türkçe
STT: Standart Türkiye Türkçesi

Etik Komite Onayı: Araştırmada etik kurul iznine gerek yoktur.

Mali Destek: Araştırma için herhangi bir mali destek alınmadı.

Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan eder.

Ethical Committee Approval: Ethical committee approval is not required for this research.

Funding: This research received no external funding.

Conflicts of Interest: The author declares no conflicts of interest in this study.

Kaynakça

- Akar, A. (2005). *Türk dili tarihi (Dönem-eser-bibliyografya)*. Ötüken.
- Atalay, B. (2018). *Divanü Lûgat-it Türk/I-II-III*. Türk Dil Kurumu.
- Clauson, S. G. (1972). *An etymological dictionary of pre-thirteenth-century Turkish*. Oxford University Press.
- Coşar, A. M. (2015). Bir kimlik işaretleyicisi olarak dil ve Trabzon ağızlarında arkaik hususiyetler. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 1(1), 241-253. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/karen/issue/17526/183262>
- Çağatay, S. (1954). Türkçede ñ~ğ sesine dair. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten*, 2, 15-30. <https://dergipark.org.tr/tr/pub/belleten/issue/34055/376853>
- Ercilasun, A. B. ve Akkoyunlu, Z. (2018). *Dîvânu Lugâti 't-Türk: Giriş-metin-çeviri-notlar-dizin*. Türk Dil Kurumu.

- Erşahin, E. (2021). *Akçakoca ilçesinde 2019 yılında yaşanan sel felaketinin sürdürülebilir turizm açısından değerlendirilmesi* (Tez No. 680201) [Yüksek Lisans Tezi, Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Kalınca, S. (2010). *Akçakoca'nın tarihi, sosyo-ekonomik ve kültürel yapısı* (Tez No. 249102) [Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü]. Yükseköğretim Kurulu Ulusal Tez Merkezi.
- Sağol Yüksekçaya, G. ve Argunşah, M. (2017). *Tarihî Türk lehçeleri, Karahanlıca-Harezmce-Kıpçakça dersler*. Kesit Yayınları.
- Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü I.* (2009). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü II.* (2009). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü III.* (2009). Türk Dil Kurumu.
- Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü IV.* (2009). Türk Dil Kurumu.
- Türkiye'de halk ağzından derleme sözlüğü V.* (2009). Türk Dil Kurumu.
- URL-1, 16 Aralık 2018'de <http://www.akcakoca.bel.tr/akcakoca/tarihce/> adresinden edinilmiştir.
- URL-2, 16 Aralık 2018'de <http://www.oncurtv.com/haber/amp/78933> adresinden edinilmiştir.
- URL-3, 10 Mayıs 2023'te <https://sozluk.gov.tr/> adresinden edinilmiştir.
- URL-4, 11 Mayıs 2023'te <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/diken> adresinden edinilmiştir.
- URL-5, 11 Mayıs 2023'te <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/yaln%C4%B1z> adresinden edinilmiştir.
- URL-6, 11 Mayıs 2023'te <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/ha%C3%A7an> adresinden edinilmiştir.
- URL-7, 11 Mayıs 2023'te <https://www.nisanyansozluk.com/kelime/ka%C3%A7> adresinden edinilmiştir.

Kaynak Şahıslar

- Emine Şengül, 1964, Düzce/Akçakoca/Kalkın, ilkokul mezunu.
- Hatice Delihasanoglu, 1948, Düzce/Akçakoca/Kalkın, okuma yazma biliyor.
- Hülya Sakalsız, 1965, Düzce/Akçakoca/Kalkın, ilkokul mezunu.
- İbrahim Delihasanoglu, 1968, Düzce/Akçakoca/Kalkın, ortaokul mezunu.
- İsmail Delihasanoglu, 1940, Düzce/Akçakoca/Kalkın, okuma yazma biliyor.
- Kezban Delihasanoglu, 1975, Düzce/Akçakoca/Kalkın, ilkokul mezunu.
- Remziye Günal, 1971, Düzce/Merkez/Dereli Tütüncü, ilkokul mezunu.
- Seyhan Delihasanoglu, 1973, Düzce/Akçakoca/Kalkın, ilkokul mezunu.

Extended Summary

The words used by residents of the Akçakoca district in Düzce were examined in this article. The Eastern Black Sea Region and Akçakoca are included in this study's scope because they make up the majority of the region's population.

Akçakoca is a town in the province of Düzce, located in the Western Black Sea region. Located on the Black Sea coastline, Akçakoca is also the only region of Düzce that has a coastline. The fact that it is 235-270 km from Ankara and Istanbul shows how central it is in terms of location. Apart from these, Akçakoca is almost a small example of Rize with its exuberant sea, greenery and nature. Information on the establishment and history of Akçakoca is not precise and sufficient. However, as a result of the excavations, it is considered that the town's history can be traced back to 1200 BC.

Akçakoca came under Byzantine rule again after Byzantium removed individuals of Latin descent from the campus. Byzantium, which experienced a troubled period in the 14th century, was not successful in fostering the heritage of Akçakoca. And with the various Turkish raids in the region, most of the settlements were in the hands of the Turks. In 1319, Akçakoca Bey, Orhan Gazi and Konuralp captured Diapolis (Erşahin, 2021: 18). The Turks changed the name of Akçakoca from Diapolis and named it Akçaşar or Akçaşehir (Kalıncı, 2010: 12-13).

The Ottomans were severely defeated during this conflict also known as the War of 93. The administration requested the evacuation of several areas near the Eastern Black Sea following the deal with the Russians. The migrants have made their way to Akçakoca in an effort to flee Russian oppression. The people who migrated to Akçakoca from the Eastern Black Sea region naturally brought their dialect features and unique words. In the region, the standard Turkish used by the people, who are called Akçakoca's natives, was dominant until the migration. When the migration from the Eastern Black Sea occurred, the standard Turkish in the region left its place to the Eastern Black Sea dialect. In the language features of the current people of the region, Old Turkish elements are also seen along with the North-West Turkish features.

Kipchak Turkish, in other words North-West Turkish, covers the Kipchak steppes called "Deşt-i Kipçak" in the north of the Black Sea, Crimea, Danube basin, the Balkans and Egypt after the Turkish language was divided into dialects in the 10th century (Akar, 2005: 218).

When some words of 35 out of 132 words examined in this article were semantically examined, it was determined that a few words had undergone changes and that some words had survived to the present day without any deterioration. In the article, the words are handled separately as nouns and verbs, and the words are shown in sentences with examples.

Some words from Old Turkish and Kipchak Turkish are still used by people in Akçakoca. Due to the fact that the source is widely used and I am from Akçakoca, 132 terms that I am familiar with and frequently used were assembled in this article, and comparisons were made with the *Dîvânu Lugâti 'l-Türk* and the *Turkish Folk*

Dialect Compilation Dictionary. Words that are not included in the *Compilation Dictionary* are shown in a group, words that are not compiled from the Akçakoca dialect but in the *DS* are in a group, and the words that are used in different meanings in the Akçakoca language, although they are in the *DS*, are shown in a group. In addition, archaic elements in 132 words were shown as per item, then the meanings of archaic words were given, etymology studies were made on them, and finally, the words were studied diachronically and simultaneously by comparing them with their use in *DLT*. The semantics and phonetics of some words are also investigated, as well as how they function as nouns and verbs.

The conclusion reached as a result of this study is that 50 of 132 words were not included in dictionaries and 50 new words were compiled from Akçakoca dialect owing to this study. Words that do not appear in the compared dictionaries are: *ajlan-*, *ikre et-*, *nara at-*, *sebat et-*, *söğüt-*, *tulum çıkar-*; *amel*, *aramancık*, *bet*, *buculi*, *çağna*, *çönçi*, *çüncüli*, *etma aşı*, *ezrail*, *farfara*, *filoti*, *fındıklık*, *hasi*, *keçibaş*, *kırnap*, *koçara*, *kof*, *koliva*, *kormi*, *kot kafalı*, *kumuşi*, *kuşkuş*, *lahmi ağız*, *laluk*, *longana*, *löşi muncur*, *melengüççeği*, *motkomer*, *mumuli*, *ova*, *patoz*, *peşgir*, *pomporoz*, *rokopi*, *sepetbaş*, *simişka*, *şebgöz*, *tırmaç*, *turşu surat*, *vu*, *yane*, *yiribaş*, *zonga baş*, *zutra*.

